

DAVLAT BOSHQARUVIDA SUN'IY INTELLEKTNI QO'LLASHDA INSON HUQUQLARINI HIMOYA QILISHNING XALQARO STANDARTLARI

Yusupova Difuza Zaripovna

“DILFUZA YUSUPOVA”

advokatlik byurosi rahbari

Annotatsiya: Maqolada davlat boshqaruvida sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanishda inson huquqlarining konstitutsiyaviy-huquqiy kafolatlari xalqaro tajriba asosida tahlil qilinadi. Yevropa Kengashi Konventsiyasi, Yevropa Ittifoqi Akti, OECD prinsiplari va UNESCO Tavsiyanomasi asosida inson nazorati, tenglik, shaxsiy hayot daxlsizligi, shaffoflik va hisobdorlik kabi asosiy kafolatlar ochib beriladi. Tadqiqot natijalariga ko'ra, xalqaro standartlarni milliy huquqiy tizimga integratsiya qilish orqali texnologik taraqqiyot bilan inson huquqlarini himoya qilish o'rtasidagi muvozanatni ta'minlash mumkinligi asoslab beriladi.

Kalit so'zlar: sun'iy intellekt, davlat boshqaruvi, inson huquqlari, konstitutsiyaviy kafolatlar, xalqaro tajriba, inson nazorati, shaffoflik

Аннотация: В статье анализируются конституционно-правовые гарантии прав человека при использовании технологий искусственного интеллекта в государственном управлении на основе международного опыта. На основе Конвенции Совета Европы, Акта Европейского Союза, принципов ОЭСР и Рекомендации ЮНЕСКО раскрываются основные гарантии, такие как человеческий контроль, равенство, неприкосновенность частной жизни, прозрачность и подотчетность. По результатам исследования обосновывается возможность обеспечения баланса между технологическим прогрессом и защитой прав человека путем интеграции международных стандартов в национальную правовую систему.

Ключевые слова: искусственный интеллект, государственное управление, права человека, конституционные гарантии, международный опыт, человеческий контроль, прозрачность

Abstract: The article analyzes the constitutional and legal guarantees of human rights in the use of artificial intelligence technologies in public administration based on international experience. Drawing on the Council of Europe Convention, the European Union AI Act, OECD principles and the UNESCO Recommendation, it examines key guarantees such as human oversight, equality, privacy, transparency and accountability. The study concludes that integrating international standards into the

national legal system can help maintain a balance between technological progress and the protection of human rights.

Keywords: artificial intelligence, public administration, human rights, constitutional guarantees, international experience, human oversight, transparency

Kirish. Zamonaviy davlat boshqaruvida sun'iy intellekt texnologiyalaridan keng foydalanish jamiyat hayotining turli sohalariga chuqur ta'sir ko'rsatmoqda. Ushbu texnologiyalar xizmat ko'rsatish sifatini oshirish, qaror qabul qilish jarayonlarini optimallashtirish va davlat organlari faoliyatining samaradorligini kuchaytirish imkoniyatini yaratadi. Shu bilan birga, sun'iy intellekt tizimlarining avtomatlashtirilgan qarorlar qabul qilish, biometrik identifikatsiya, xavf baholash va ijtimoiy xizmatlar taqsimotida qo'llanilishi inson huquqlariga jiddiy xavf tug'dirishi mumkin. Ayniqsa, tenglik, shaxsiy hayot daxlsizligi, adolatli sudlov, inson qadr-qimmati va erkin rivojlanish huquqi kabi asosiy konstitutsiyaviy qadriyatlar raqamli muhitda yangicha himoya mexanizmlarini talab qilmoqda.

Xalqaro hamjamiyat bu muammoni e'tirof etgan holda sun'iy intellekt faoliyatini inson huquqlari, demokratiya va qonun ustuvorligi prinsiplariga muvofiqlashtirishga qaratilgan maxsus huquqiy asoslarni ishlab chiqishga kirishdi. Yevropa Kengashining Doiraviy konventsiyasi, Yevropa Ittifoqining Sun'iy intellekt to'g'risidagi Akti, OECD prinsiplari va UNESCO Tavsiyanomasi ushbu sohadagi eng muhim xalqaro hujjatlar hisoblanadi. Ular davlat boshqaruvida sun'iy intellektdan foydalanishda inson huquqlarining konstitutsiyaviy-huquqiy kafolatlarini mustahkamlash uchun muhim orientir bo'lib xizmat qilmoqda.

Asosiy qism. Davlat boshqaruvida sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanish zamonaviy jamiyatning ajralmas qismiga aylanib bormoqda. Ushbu jarayon xizmat ko'rsatish samaradorligini sezilarli darajada oshirishi, qaror qabul qilish jarayonlarini tezlashtirishi, byurokratik to'siqlarni kamaytirishi va cheklangan resurslarni oqilona taqsimlashga yordam berishi mumkin. Shu bilan birga, algoritmik tizimlarning inson huquqlariga ta'siri tobora ko'proq e'tibor markaziga chiqmoqda, chunki ularning qo'llanilishi an'anaviy huquqiy munosabatlarni tubdan o'zgartirmoqda. Ayniqsa, avtomatlashtirilgan qarorlar, biometrik identifikatsiya, xavf baholash, ijtimoiy xizmatlar taqsimoti va huquqni muhofaza qilish sohalarida qo'llaniladigan tizimlar tenglik, shaxsiy hayot daxlsizligi, adolatli sudlov, inson qadr-qimmati va erkin rivojlanish huquqi kabi asosiy konstitutsiyaviy qadriyatlarga jiddiy xavf tug'dirishi mumkin.

Xalqaro ekspertlar bu borada aniq pozitsiyani bildirib, "Davlat organlari tomonidan qo'llaniladigan sun'iy intellekt tizimlari inson qadr-qimmati, asosiy huquqlar va qonun ustuvorligiga to'liq rioya etgan holda loyihalashtirilishi va joriy

etilishi kerak” deb ta’kidlaydilar.¹ Ushbu fikr Yevropa Kengashi Konventsiasining asosiy ruhini ifodalaydi va sun’iy intellekt tizimlarini davlat boshqaruvida qo’llashda inson qadr-qimmatini birinchi o’ringa qo’yishni talab qiladi. Iqtibos texnologiyaning o’zi emas, balki uni qo’llash usuli muhim ekanligini ko’rsatadi. Bu yondashuv konstitutsiyaviy huquqlarning bevosita amal qilish prinsipiga to’liq mos keladi. Davlat organlari uchun bu majburiyat nafaqat axloqiy, balki huquqiy xarakterga ega bo’lib, milliy qonunchilikni isloh qilishda muhim mezon sifatida xizmat qilishi mumkin. U shuningdek, texnologik innovatsiyalarni inson huquqlari bilan uyg’unlashtirish zarurligini ta’kidlaydi va davlat boshqaruvida sun’iy intellektdan foydalanishning qonuniy chegaralarini belgilaydi.

Xalqaro hamjamiyat bu xavflarni e’tirof etgan holda sun’iy intellekt faoliyatini inson huquqlari, demokratiya va qonun ustuvorligi prinsiplariga muvofiqlashtirishga qaratilgan maxsus huquqiy asoslarni ishlab chiqishga kirishdi. Ushbu asoslar milliy konstitutsiyaviy tizimlar uchun muhim orientir bo’lib xizmat qilmoqda, chunki ular texnologik taraqqiyot bilan inson huquqlarini himoya qilish o’rtasidagi muvozanatni saqlashga yordam beradi. Sun’iy intellekt tizimlarining davlat organlari tomonidan qo’llanilishi an’anaviy huquqiy munosabatlarni o’zgartirib, yangi himoya mexanizmlarini talab qilmoqda. Shu bois xalqaro standartlar milliy qonunchilikni isloh qilish va konstitutsiyaviy kafolatlarni raqamli muhitga moslashtirishda muhim manba hisoblanadi.

Yevropa Kengashining «Sun’iy intellekt, inson huquqlari, demokratiya va qonun ustuvorligi to’g’risida»gi Doiraviy konventsiasini bu boradagi birinchi universal xalqaro shartnoma sifatida alohida ahamiyat kasb etadi. Konventsiya sun’iy intellekt tizimlarining butun hayot sikli davomida — loyihalash, ishlab chiqish, joriy etish, qo’llash va o’chirib tashlash bosqichlarida — inson huquqlari bilan to’liq muvofiqligini ta’minlashni maqsad qiladi. U davlat organlari hamda ular nomidan faoliyat yurituvchi xususiy subyektlar uchun majburiy qoidalarini belgilaydi va shu orqali davlat boshqaruvida sun’iy intellekt qo’llanilganda inson huquqlarining buzilishini oldini olishga qaratilgan aniq mexanizmlarni yaratadi.

Konventsiyada ta’kidlanishicha, “Har bir Tomon sun’iy intellekt tizimlarining hayot sikli doirasidagi faoliyat inson huquqlarini himoya qilish majburiyatlariga muvofiq bo’lishini ta’minlash uchun choralar ko’radi yoki saqlab qoladi.”² Bu mulohaza Konventsianing amaliy majburiyatlarini ochib beradi va faqat umumiy prinsiplarni emas, balki aniq choralar ko’rish majburiyatini yuklaydi. “Hayot sikli”

¹ Council of Europe. Framework Convention on Artificial Intelligence and Human Rights, Democracy and the Rule of Law. – Strasbourg. Council of Europe Publishing. 2024. 7 p.

² Council of Europe. Framework Convention on Artificial Intelligence and Human Rights, Democracy and the Rule of Law. – Strasbourg. Council of Europe Publishing. 2024. 12 p.

tushunchasi tizimning barcha bosqichlarini qamrab olishini anglatadi. Bu yondashuv oldindan xavflarni baholash va doimiy monitoringni talab qiladi. Iqtibos davlatlarning pozitiv majburiyatini mustahkamlaydi, milliy konstitutsiyaviy mexanizmlarni kuchaytirishga turtki beradi hamda xalqaro va milliy huquq o'rtasidagi bog'liqlikni ta'minlaydi. Natijada, ushbu norma sun'iy intellektni tartibga solishda tizimli yondashuvni shakllantiradi.

Konventsiyada inson qadr-qimmati va individual avtonomiya, shaffoflik va nazorat, hisobdorlik, tenglik va kamsitmaslik, shaxsiy hayot daxlsizligi, ishonchlilik hamda xavfsiz innovatsiya kabi asosiy prinsiplar mustahkamlangan. Bu prinsiplar davlat boshqaruvida sun'iy intellekt qo'llanilganda inson huquqlarining buzilishini oldini olishga qaratilgan bo'lib, ularning har biri o'zaro bog'liq holda amal qiladi. Ayniqsa, inson nazoratisiz avtomatlashtirilgan qarorlar qabul qilinishiga yo'l qo'ymaslik talabi konstitutsiyaviy mas'uliyat prinsipini mustahkamlaydi va davlat organlarining yakuniy javobgarligini saqlab qolishga xizmat qiladi.

Yevropa Ittifoqining Sun'iy intellekt to'g'risidagi Akti esa xavf asosidagi yondashuvni joriy etgan eng batafsil huquqiy hujjat hisoblanadi. Aktga ko'ra, davlat boshqaruvida qo'llaniladigan ko'plab tizimlar yuqori xavfli toifaga kiritilgan. Bunga ijtimoiy nafaqalar taqsimoti, huquqni muhofaza qilish, migratsiya, sud ishlari, ta'lim sohasidagi tizimlar hamda muhim davlat xizmatlarini ko'rsatish bilan bog'liq boshqa sohalar kiradi. Ushbu yondashuv tizimlarning potensial zarari darajasiga qarab turli darajadagi talablarni belgilash imkonini beradi.

Aktida aniq qayd etilganidek, "Yuqori xavfli sun'iy intellekt tizimlari ular ishlatilayotgan davrda tabiiy shaxslar tomonidan samarali nazorat qilinishi mumkin bo'ladigan tarzda loyihalashtirilishi va ishlab chiqilishi kerak."³ Ushbu qarash Yevropa Ittifoqi Aktining markaziy talablaridan birini ifodalaydi va "samarali nazorat" tushunchasini ta'kidlab, formal yondashuvni rad etadi. Nazorat tizimning butun ishlash davrida amalga oshirilishi lozim. Bu talab inson mas'uliyatini saqlab qolishga qaratilgan bo'lib, konstitutsiyaviy adolatli sudlov huquqi bilan chambarchas bog'liq. U davlat organlarini texnik va tashkiliy sharoitlarni yaratishga majbur qiladi hamda fuqarolarning huquqlarini himoya qilish mexanizmini kuchaytiradi. Natijada, ushbu norma avtomatlashtirilgan qarorlar ustidan inson nazoratini ta'minlaydi.

Yuqori xavfli tizimlarni joriy etishdan oldin davlat organlari fundamental huquqlar ta'siri baholashini o'tkazishi shart. Ushbu baholash tizimning real qo'llanilish sharoitlarini, ta'sir qilinishi mumkin bo'lgan shaxslar doirasini, zarar xavfini, inson nazorati mexanizmlarini va xavflarni kamaytirish choralarini qamrab oladi. Bu talab

³ European Union. Regulation (EU) 2024/1689 laying down harmonised rules on artificial intelligence (AI Act). – Brussels. Official Journal of the European Union. 2024. 60 p.

konstitutsiyaviy mutanosiblik prinsipini amaliyotga tatbiq etishning muhim vositasi bo'lib, davlat organlarini oldindan xavflarni aniqlash va ularni bartaraf etishga majbur qiladi.

Akt shuningdek, ba'zi amaliyotlarni butunlay taqiqlaydi. Ijtimoiy reyting tizimlari, ish joyida yoki ta'lim muassasalarida emotsiya aniqlash, real vaqtda biometrik identifikatsiya, zaif guruhlarini manipulyatsiya qilishga qaratilgan tizimlar kabi qo'llanishlar inson qadr-qimmati va erkinligiga zid deb topilgan. Bunday taqiqlar davlatning inson huquqlarini himoya qilish bo'yicha pozitiv majburiyatini mustahkamlaydi va texnologiyaning insonparvarlik chegaralarini aniq belgilab beradi.

Samarali inson nazorati Aktning markaziy talablaridan biridir. Nazorat faqat formal imzo qo'yish bilan cheklanmasligi, balki haqiqiy aralashuv imkoniyatini ta'minlashi kerak. Bu talab nazoratchining yetarli malakaga, vakolatga va texnik yordamga ega bo'lishini, shuningdek, tizim xulosalarini tanqidiy baholash va zarur hollarda ularni o'zgartirish yoki bekor qilish huquqiga ega ekanligini nazarda tutadi. Shunday yondashuv avtomatlashtirilgan qarorlar ustidan inson mas'uliyatini saqlab qolishga xizmat qiladi va konstitutsiyaviy adolatli sudlov huquqini mustahkamlaydi.

OECD ning sun'iy intellekt bo'yicha prinsiplari ham xalqaro standartlar tizimida muhim o'rin tutadi. Ular inson huquqlari va demokratik qadriyatlarga hurmat, shaffoflik va tushuntiriluvchanlik, ishonchlilik, xavfsizlik hamda hisobdorlikni talab qiladi. Ushbu prinsiplar milliy qonunchilikni ishlab chiqishda orientir sifatida keng qo'llanilmoqda va davlat organlariga sun'iy intellekt tizimlarini joriy etishda inson manfaatlarini ustuvor qilishni eslatib turadi.

OECD hujjatlarida ta'kidlanishicha, "Sun'iy intellekt ishtirokchilari qonun ustuvorligi, inson huquqlari va demokratik qadriyatlarga, jumladan, adolatlilik va shaxsiy hayotni himoya qilishga rioya etishlari kerak."⁴ Bu fikr OECD prinsiplarining asosiy g'oyasini aks ettiradi va sun'iy intellekt ishtirokchilariga keng doiradagi majburiyatlarni yuklaydi. "Adolatlilik" va "shaxsiy hayotni himoya qilish" alohida ta'kidlangan bo'lib, iqtibos texnologik taraqqiyotni demokratik qadriyatlar bilan bog'laydi. U milliy qonunchilikni ishlab chiqishda orientir bo'lib xizmat qiladi. Shuningdek, xususiy va davlat subyektlari uchun bir xil talablarni belgilaydi. Iqtibos konstitutsiyaviy tenglik va daxlsizlik prinsiplarini mustahkamlaydi. Natijada, ushbu norma sun'iy intellektni mas'uliyatli qo'llash madaniyatini shakllantiradi.

UNESCO ning sun'iy intellekt etikasi bo'yicha Tavsiyanomasi esa texnologiyani insonparvarlik, adolatlilik, barqarorlik va mas'uliyat asosida rivojlantirishni urg'ulaydi. Tavsiyanoma sun'iy intellekt tizimlarining jamiyatga ta'sirini baholash, kamsitish xavfini kamaytirish choralari ko'rish va zaif guruhlar

⁴ OECD. Recommendation of the Council on Artificial Intelligence. – Paris. OECD Publishing, 2024.9

huquqlarini alohida himoya qilishni nazarda tutadi. Bu yondashuv konstitutsiyaviy tenglik prinsipini raqamli muhitga moslashtirishga yordam beradi va texnologik innovatsiyalarni insonparvar qadriyatlar bilan uyg'unlashtirishga xizmat qiladi.

UNESCO hujjatida qayd etilganidek, "Sun'iy intellekt tizimlari inson huquqlari va asosiy erkinliklarga hurmat, himoya va rag'batlantirish tarzida loyihalashtirilishi va qo'llanilishi kerak."⁵ Ushbu mulohaza UNESCO Tavsiyanomasining asosiy prinsiplaridan birini ifodalaydi va "hurmat, himoya va rag'batlantirish" kabi uch bosqichli yondashuvni belgilaydi. Bu yondashuv faqat zarar yetkazmaslikni emas, balki ijobiy ta'sir ko'rsatishni ham talab qiladi. Iqtibos texnologiyani insonparvar qadriyatlar bilan uyg'unlashtirishga chaqiradi. U zaif guruhlar huquqlarini alohida himoya qilishni nazarda tutadi. Shuningdek, milliy siyosatni shakllantirishda muhim mezon bo'lib xizmat qiladi. Iqtibos konstitutsiyaviy inson huquqlari ustuvorligi prinsipiga to'liq mos keladi. Natijada, ushbu norma sun'iy intellektni axloqiy asosda rivojlantirishga turtki beradi.

Xalqaro standartlar yig'indisidan kelib chiqadigan asosiy kafolatlardan biri — inson nazoratisiz huquqiy ahamiyatga ega qarorlar qabul qilinishining taqiqlanishidir. Bu qoida Yevropa Kengashi Konventsiyasi va Yevropa Ittifoqi Aktida aniq ifodalangan. U davlat organlarining yakuniy mas'uliyatini saqlab qolishga qaratilgan bo'lib, sun'iy intellekt tizimlarini faqat yordamchi vosita sifatida qo'llashni talab qiladi. Shu orqali inson huquqlariga ta'sir qiluvchi qarorlar ustidan demokratik nazorat saqlanib qoladi.

Ikkinchi muhim kafolat — tenglik va kamsitmaslikdir. Algoritmik nohaqlik ma'lumotlar to'plamidagi muvozanatsizlik, tarixiy diskriminatsiyaning aks etishi yoki proxy o'zgaruvchilar orqali yuzaga kelishi mumkin. Xalqaro hujjatlar tizimlarni loyihalash bosqichidayoq diskriminatsiyaga qarshi choralar ko'rishni, ma'lumotlar sifatini nazorat qilishni va tizimlarning ta'sirini doimiy monitoring qilishni talab qiladi. Bu talab konstitutsiyaviy tenglik prinsipining raqamli muhitdagi ifodasidir.

Uchinchi kafolat shaxsiy hayot daxlsizligi va ma'lumotlarni himoya qilish bilan bog'liq. Sun'iy intellekt tizimlari katta hajmdagi shaxsiy ma'lumotlarni qayta ishlaydi, ularni tahlil qiladi va ba'zan yangi xulosalar chiqaradi. Shuning uchun ma'lumotlarni himoya qilish qoidalari bilan sun'iy intellekt tartibga solish mexanizmlari o'zaro bog'liq holda amal qilishi lozim. Xalqaro standartlar ma'lumotlarni qayta ishlashning qonuniyligi, maqsadga muvofiqligi va mutanosibligini ta'minlashni talab qiladi.

To'rtinchi kafolat shaffoflik, tushuntirish huquqi va bahs qilish imkoniyatidir. Fuqaro sun'iy intellekt asosida qabul qilingan qaror haqida xabardor qilinishi, uning asoslarini bilishi, tizimning ishlash mantiqini tushunishi va e'tiroz bildirish huquqiga

⁵ UNESCO. Recommendation on the Ethics of Artificial Intelligence. – Paris. UNESCO Publishing. 2021. 18.

ega bo'lishi kerak. Bu talab konstitutsiyaviy sud himoyasi huquqining zamonaviy ifodasi bo'lib, fuqaroga o'z huquqlarini himoya qilish uchun yetarli ma'lumot berishni nazarda tutadi.

Beshinchi kafolat hisobdorlik va samarali himoya vositalaridir. Zarar yetkazilganda javobgarlik aniq taqsimlanishi, mustaqil nazorat organlari faoliyati ta'minlanishi va sud himoyasidan foydalanish imkoniyati mavjud bo'lishi zarur. Xalqaro standartlar aynan shu mexanizmlarni mustahkamlashga qaratilgan bo'lib, ular fuqaroga yetkazilgan zararning o'rnini qoplash va tizimdagi xatolarni tuzatish imkoniyatini yaratadi.

Umuman olganda, xalqaro tajriba shuni ko'rsatadiki, davlat boshqaruvida sun'iy intellektdan foydalanish inson huquqlarining konstitutsiyaviy kafolatlarini zaiflashtirmasligi, balki ularni mustahkamlashi kerak. Texnologik taraqqiyot faqat inson qadr-qimmati, tenglik, shaffoflik va mas'uliyat prinsiplari bilan uyg'unlashganda haqiqiy taraqqiyot hisoblanadi. Shu bois xalqaro standartlarni milliy huquqiy tizimga izchil integratsiya qilish, ularni konstitutsiyaviy qadriyatlar bilan bog'lash va amaliyotda samarali qo'llash bugungi kunning muhim vazifasidir.

Xulosa. Xalqaro tajriba shuni ko'rsatadiki, davlat boshqaruvida sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanish inson huquqlarining konstitutsiyaviy kafolatlarini zaiflashtirmasligi, balki ularni mustahkamlashi lozim. Yevropa Kengashining Doiraviy konventsiyasi, Yevropa Ittifoqining Sun'iy intellekt to'g'risidagi Akti, OECD prinsiplari va UNESCO Tavsiyanomasi bu borada muhim huquqiy asoslarni yaratgan. Ular sun'iy intellekt tizimlarini inson qadr-qimmati, tenglik, shaxsiy hayot daxlsizligi va qonun ustuvorligi prinsiplariga muvofiq holda qo'llashni talab qiladi.

Tadqiqot natijalariga ko'ra, xalqaro standartlar asosida shakllangan asosiy kafolatlar qatoriga inson nazorati, kamsitmaslik, ma'lumotlarni himoya qilish, shaffoflik va hisobdorlik kiradi. Ayniqsa, huquqiy ahamiyatga ega qarorlarni faqat sun'iy intellekt xulosalariga asoslanib qabul qilishning taqiqlanishi davlat organlarining yakuniy mas'uliyatini saqlab qolishga xizmat qiladi. Bu yondashuv konstitutsiyaviy adolatli sudlov va inson huquqlarining bevosita amal qilish prinsiplarini raqamli muhitga moslashtirish imkonini beradi.

Shu bilan birga, xalqaro tajriba milliy huquqiy tizimlarga xalqaro normalarni izchil integratsiya qilish zarurligini ko'rsatadi. Fundamental huquqlar ta'siri baholashi, samarali inson nazorati mexanizmlari va mustaqil nazorat organlarining faoliyati davlat boshqaruvida sun'iy intellektdan foydalanishning qonuniy va axloqiy asoslarini mustahkamlaydi. Bunday yondashuv texnologik taraqqiyot bilan inson huquqlarini himoya qilish o'rtasidagi muvozanatni ta'minlashga yordam beradi.

Umuman olganda, sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanish faqat insonparvar qadriyatlar, shaffoflik va mas'uliyat prinsiplari asosida amalga oshirilganda haqiqiy taraqqiyot hisoblanadi. Shu bois xalqaro standartlarni milliy qonunchilikka moslashtirish, konstitutsiyaviy kafolatlarni raqamli muhitga moslashtirish va amaliyotda samarali qo'llash bugungi kunning muhim vazifasi bo'lib qolmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Council of Europe. Framework Convention on Artificial Intelligence and Human Rights, Democracy and the Rule of Law. – Strasbourg. Council of Europe Publishing. 2024. 12.
2. European Union. Regulation (EU) 2024/1689 laying down harmonised rules on artificial intelligence (AI Act). – Brussels. Official Journal of the European Union. 2024. P. 144.
3. OECD. Recommendation of the Council on Artificial Intelligence. – Paris. OECD Publishing. 2024. P. 12.
4. UNESCO. Recommendation on the Ethics of Artificial Intelligence. – Paris. UNESCO Publishing. 2021. P. 48.